

PEYAMİ SAFA'NIN "YALNIZIZ" ROMANINDA SÖZ DİZİMİ

Ferdi GÜZEL*

ÖZET

Bu çalışmada Türk edebiyatının en önemli yazarlarından Peyami Safa'nın olgunluk çağında kaleme aldığı eserlerden biri olan ve pek çok eleştirmen tarafından yazarın en iyi romanı olarak gösterilen "Yalnızız" romanından seçilen 40 sayfa söz dizimi yönünden ele alınmıştır. Eserin farklı yerlerinden seçilen 40 sayfada tespit edilen 952 cümle yapısına göre, toplamı 681 olan basit ve birleşik cümleler ise yüklemine yerine, yüklemine türüne ve anlamına göre incelenmiştir. 40 sayfada 3077 kelime grubu bulunmuş, bu kelime gruplarının sayısı tablo halinde gösterildikten sonra kelime gruplarının kullanımları hakkında çeşitli yargılara ulaşılmıştır. Eserdeki cümlelerin uzunluğu hakkında bir fikir edinebilmek amacıyla basit ve birleşik cümlelerin kaçar kelimedenden oluştuğu ortaya konulmuştur. Bu çalışma ile söz dizimi çalışmalarına katkıda bulunmak ve eserden seçilen bölümlerden hareketle Peyami Safa'nın dili nasıl kullandığını tespit etmek, üslubu ile ilgili birtakım bilgilere ulaşmak amaçlanmıştır.

Elde edilen verilerin yorumlanmasıyla Peyami Safa'nın bu eserde genellikle basit ve kısa cümleleri tercih ettiği tespit edilmiştir. Roman tekniğine çok iyi hâkim olan Peyami Safa'nın eserinde dilin bütün ifade imkânlarından yararlanmaya çalıştığı, tekdüze bir anlatımdan kaçındığı görülmüştür. Yazarın cümle kurmak ve farklı yapıdaki cümleleri bir araya getirmekte büyük başarı gösterdiği, dili muhtevaya göre kullanmak konusunda çok usta olduğu ve iyi bir gözlemci olduğu için tasvire çok önem verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Peyami Safa, Yalnızız, cümle, kelime grubu, tasvir

THE SYNTAX IN THE NOVEL "YALNIZIZ" OF PEYAMİ SAFA

ABSTRACT

In this work, 40 pages that are chose from one of the most important author of Turkish literature, Peyami Safa's novel named "Yalnızız" that shown by many critics as the best novels of the author, are examined in point of syntax. We determined 952 sentences from 40 pages that we chose from different parts of the work. We examined the sentences that we determined, according to their structures. It is examined simple and complex sentences, 681 in total, according to predicate's place, predicate's type and predicate's meaning. It is determined 3077 word groups in 40 pages examined. After showing the

* Fırat Ü. Sos. Bil. Ens. Türk Dili ve Ed. ABD Doktora Öğrencisi. El-mek: guzelferdi@hotmail.com

number of word groups in the table several conclusions are reached about the use of the word groups. Our aim is to contribute to syntax works and to determine how Peyami Safa uses the language and to reach some informations about his style by using this work.

As the gotten datums are interpreted, It is seen that the author used simple and short sentences mostly. It is understood that peyami safa benefits from the whole expression facilities of language and knows very well the technique of the novel. It is reached that Peyami Safa is very skilled at making sentences and using language according to contents and gives importance to description.

Key Words: Peyami Safa, Yalnızız, sentence, word group, description

1. Yazar ve Eser Hakkında

Bir dilin gelişmesinde en fazla emeği geçenlerin başında yazarlar gelir. Yazarlar farklı cümle yapıları, kelimeleri farklı anlamlara gelecek şekilde kullanmaları, denenmemişi denemeleri ile dilin zenginleşmesine katkıda bulunurlar. Şüphesiz Peyami Safa dilimize çok büyük katkılarda bulunmuş önemli bir yazarımızdır. Dil üstüne pek çok yazı kaleme alan, gramer kitabı yazacak kadar dile hâkim olan yazarımız eserlerinde dili özenle kullanmıştır. Özellikle olgunluk çağında yazdığı romanlar, dilimizin ve edebiyatımızın zirvelerinde yer alan eserlerdir.

Pek çok eleştirmen Peyami Safa'nın romanı çok iyi bilen, roman tekniğine hâkim bir romancı olduğu konusunda hemfikirdir:

“Ruh hallerini çözümlenmekteki başarısı, kurgudaki ustalığı, dilinin kıvraklığı, anlatım tekniği üzerindeki denemeleri ile bir romancıdan beklenen birçok meziyetlere sahip yetenekli bir yazardı.” (Moran, 1997: 194).

“Peyami Safa, sadece roman yazarı değil, aynı zamanda “roman sanatı” üzerinde düşünen, bu yönde dikkate değer görüşler ve teklifler ileri süren, dolayısıyla kaleme alacağı eserlerini sağlam temeller üzerine oturtmaya çalışan seçkin bir sanatkârımızdır... Bizde, romanı, sadece telif planında bırakmayıp “şekil” ve “teknik” planda da değerlendiren, bu konudaki görüşleriyle dört başı mamur sayılabilecek bir nazariyenin sahibi olan ilk isim şüphesiz ki P. Safa'dır.” (Tekin, 1990: 15).

Eleştirmenlerin üzerinde fikir birliğine vardıkları başka bir yönü de dili kullanmadaki ustalığı ve üslûbunun güzelliğidir:

“Daha ilk hikâyelerinden başlayarak son romanlarına kadar, konuşma dilini üstün bir başarıyla kullanmıştır. Güzel yazı gösterişlerinden, yapmacıklardan, gereksiz söz oyunlarından kaçınan sanatçı genellikle kısa cümlelerle ve klasik denebilecek kadar sade, aynı zamanda kıvrak bir anlatımla yazmıştır.” (Kudret, 1978: 314).

1941'de “Yedigün”de yayımlanan “Peyami Safa Hakkında Ne Diyorlar” adlı yazıda Peyami Safa'yı nesrin virtüözü olarak gösteren Mithat Cemal, “O, bir tek cümleyi kırk elli şekilde ifade etme sanatına ve günlük gazetelerde çıktığı halde her satır yazıtı sanat eseri yapmak sırrına sahiptir.” demektedir (Ayvazoğlu, 1998: 375).

Safa, Tarık Buğra'ya göre “üslûpta bir dönemeç”, Cemil Meriç'e göre ise “üslûbu olan ender romancılarımızdan biri”dir (Tekin, 1990: 25).

Peyami Safa 1937'de "Her Ay" da yayımlanan bir yazısında sanat hayatının dönemlerini şöyle sıralamıştır:

"Benim kitaplarım üç merhale geçirmiştir:

'Sözde Kızlar', 'Mahşer', 'Canan' çocukluk kitaplarıdır. Bunlar yirmi yaşımın etrafında doğmuşlardır. Hepsini, bilhassa 'Canan'ı ele alınmayacak kadar kusurlu bulurum.

İkinci devre kitaplarım: 'Şimşek', 'Bir Akşamı'dır. Bunlarda teknikten ziyade insan ruhuna ait endişeler itibariyle bir fark görülür. Vaka ile beraber saiklere nüfuz etme ihtiyacı da artıyor.

Üçüncü devre kitaplarım: '9. Hariciye Koğuşu', 'Fatih-Harbiye', 'Bir Tereddüdün Romanı'dır. Bunlarda çalışma hedefime daha çok yaklaştığımı sanıyorum." (Kudret, 1978: 312-313).

Yazarın hakikaten de en iyi romanları üçüncü devrede adını andığı eserleri ve daha sonra yazmış olduğu "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" ile "Yalnızız"dır. "Dokuzuncu Hariciye Koğuşu", "Bir Tereddüdün Romanı", "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" ve "Yalnızız" gerek üslup gerekse roman tekniği bakımından mükemmel eserlerdir. "Yalnızız" romanı pek çok eleştirmen tarafından Safa'nın en iyi kitabı olarak gösterilmektedir.

Yalnızız romanındaki üslubu çok beğenen Ağâh Sırrı Levend, üslup hakkında *"...romanın ulaştığı zirvelerden biri olarak kabul etmeliyiz."* demektedir (Levend, 1952: 342).

Hacıeminoğlu'na göre romanda en ufak bir usul, mantık veya teknik hatası yoktur. Her anlamıyla mükemmel bir eserdir: *"İnsan kitabı bitirdiği zaman: -Her bakımdan mükemmel bir roman okudum. Bu konu, bu şahıslar, bu hadiseler, bundan daha güzel işlenemez, bundan daha iyi tanıtılamaz ve bundan daha mükemmel anlatılamaz. Yani Yalnızız ancak bu kadar güzel yazılabilirdi diyor."* (Hacıeminoğlu, 1963: 37).

2. İnceleme

Peyami Safa'nın üslubu hakkında birtakım yargılara ulaşmak amacıyla "Yalnızız" romanından kırk sayfa söz dizimi açısından incelendi.

Çalışmada eserin 1997 yılında MEB tarafından yayımlanan dördüncü baskısı kullanıldı. İncelemede, üç bölümden oluşan eserin birinci bölümünden 25.-35. ve 114.-119. sayfalar, ikinci bölümünden 179.-183., 198.-202. ve 259.-263. sayfalar, üçüncü bölümünden 364.-368. ve 451.-455. sayfalar olmak üzere toplam 40 sayfa tarandı.

İncelemede Leyla Karahan'ın yaptığı tasnif (Karahan, 1999) esas alındı. Karahan'dan farklı olarak yapısına göre cümleler kısmına "kesik cümle" ilave edildi. Gerçi Karahan da eserinde kesik cümlede değinmiş fakat tasnifte bu cümle türüne yer vermemiştir. Eserde kesik cümlelerin bir hayli fazla olduğu göz önünde bulundurularak yapısına göre cümleler kısmına bu cümle türünün eklenmesi uygun görüldü.

Eserden seçilen 40 sayfada, 952 cümle, 3077 kelime grubu tespit edildi. Cümleler önce yapısına göre ele alındı. Basit ve birleşik cümleler yüklemine yerine, yüklemine türüne ve anlamına göre incelendi. Metindeki cümlelerin kaçır kelimedenden oluştuğu tespit edildi. Metinde yer alan kelime gruplarının sayısına, bu gruplar hakkında ulaşılan sonuçlara yer verildi. Eserden alınan örnek cümlelerin sayfa numaraları ilgili cümleden sonra parantez içinde gösterildi.

2.1. Cümle Türleri

2.1.1. Yapısına Göre Cümleler

Tablo-1: Yapısına göre cümleler

Cümle Türü		Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
BASİT CÜMLE		633	66.49
BİRLEŞİK	ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE	17	1.79
	İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE	31	3.26
SIRALI CÜMLE		96	10.08
BAĞLI CÜMLE		85	8.93
KESİK CÜMLE		89	9.35
TOPLAM		952	100

2.1.1.1 Cümlelerin yarısından fazlasının basit cümle olduğu görülmektedir. Bunların önemli bir kısmı da kısa cümlelerdir. Metindeki cümlelerin büyük çoğunluğunun hem basit hem de kısa olması metnin akıcılığına önemli bir katkı sağlamıştır. Bu sayede konusu oldukça ağır olan romanın okunması kolaylaştırılmıştır.

2.1.1.2. Bağlı cümlelerden 16 tanesi “ki” bağlacı ile kurulmuştur. Yazarın en çok “ve” bağlacını kullandığı görülmektedir. Bu bağlaç bağlı cümlelerde 50 kez tek, 2 kez de diğer bağlaçlarla birlikte kullanılmıştır. “da, fakat, ama, ya, yahut, veyahut, çünkü” metinde cümleleri birbirine bağlamakta kullanılan öteki bağlaçlardır. Bağlaçlarla birbirlerine bağlanan cümlelerden birinin özellikle ikincisinin önemli bir kısmının bir veya iki unsurdan oluşması dikkat çeken bir noktadır:

Yaklaştı ve Samim’in bakışlarından kaçan gözleri, masa ile kanepenin arasında, ince vücudunun kolayca geçebileceği boşluk üstünde lüzumundan çok fazla durdu. (181)

Besim francala diliminin üzerine tereyağdan sonra çilek reçeli sürerken, vereceği cevaptan evvel alacağı lezzeti düşünüyor ve yutkunuyordu. (27)

Besim buna dikkat etti ve sustu. (27)

Kahve fincanını piyanonun üzerine koyan Ferhat bir sigara yaktı ve bağırdı. (368)

Turkish Studies

Cevap alamayınca, kız kardeşinin odasına doğru birkaç adım daha attı ve bağırdı. (368)

Sigarasını tablaya bastırdı ve ayağa kalktı. (455)

Bağlı cümleler de diğer bütün cümleler gibi çoğunlukla kısadır. Bağlı cümlelerden 10 tanesinin dışındakiler iki basit cümlelerin bağlaçlarla bağlanmasıyla oluşmuştur. 2 bağlı cümlede şartlı birleşik, 1 tanesinde de iç içe birleşik cümle yer almaktadır. 4 bağlı cümlelerin içinde yine bağlı cümle, 5 tanesinin içinde de sıralı cümle vardır.

2.1.1.3. Sıralı cümlelerin yarıdan fazlası iki basit cümlelerin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Bu cümlelerin 66 âdeti iki basit cümleden oluşmaktadır. Üç basit cümleden oluşan sıralı cümlelerin sayısı 11'dir. Bazı sıralı cümlelerin içindeki cümleler farklı yapıdadır. İki cümleden oluşan sıralı cümlelerden 5 tanesinin içinde birleşik cümle yer almaktadır. 10 sıralı cümlelerin içinde de bağlı cümle vardır.

İçindeki cümle sayısı üçten fazla olan sıralı cümleler fazla değildir. İçinde en fazla cümleyi barındıran sıralı cümle, *"Bu yıkılışın sırrını bul, kendini çöz, içini ayıkla, şuurundan utanan ve ruhunun izbelerinde kaçacak delik arayan suçlu hislerini yakala, getir, ikimizin de gözümüzün önüne koy, onları ezmen için sana yardım edeyim, kurtul, ferahla, günahının zevkini değil, çirkinliğini paylaştığın bir mahlûkun arkadaşlığından üstüne sıçrayan lekeleri temizle!"* (260) cümlesidir. Bu sıralı cümle on basit cümlelerin bir araya gelmesi ile oluşmuştur.

Sıralı cümlelerin çoğunlukla kısa olduğu görülmektedir. Sıralı cümlelerin içinde yer alan cümleler çoğunlukla bir veya birkaç unsurdan oluşmaktadır. En uzun sıralı cümle: *"Bunun felsefedeki neticesi kaba bir pozitivizm, psikolojideki neticesi vatmanların dikkatini ve hafızasını yarım yamalak ölçmekten ileri gitmeyen bir faydacılık, sosyolojideki neticesi cemiyetlerin mahiyetlerini anlamaktan ziyade pratik ihtiyaçlarını araştıran monografi ve istatistiklerin ortaya döktüğü bir sürü yalan yanlış rakam, politikadaki neticesi, Ortaçağın din harpleri yerine ekonomik ihtilaflardan doğan para harplerini getirmesi, ahlaktaki neticesi de "Bugün varız, yarın yok" tan ibaret bir fanilik endişesi içinde mahzunlaşan insanı, konfor, lüks, çılginca macera, eğlence ve cinsi azgınlıklar peşinde gününü gün etmekten başka ideallerden tedirgin eden bir yaşama telakkisine sürüklemesidir."* (201) cümlesidir. Bu cümle 84 kelimedenden oluşmaktadır.

Sıralı cümlelerin önemli bir kısmının konuşma cümlesi olduğu görülmektedir.

2.1.1.4. Metinde müstakil 31 iç içe birleşik cümle vardır. Sıralı ve bağlı cümlelerin içindekiler bu sayıya dâhil değildir. Bu cümlelerden 22 tanesi, yüklemi "dedi, söyledi vb." olan aktarma cümlelerdir. Konuşmaların bu kadar fazla olduğu bir metinde aktarma cümlelerinin bu kadar az olması dikkat çekmektedir. Yazar anlatıcının rolünü en aza indirmek için "dedi, söyledi" ifadeleriyle kurulan cümleleri mümkün olduğunca az kullanmıştır. Çünkü *"...içinde 'dedim, dedi ve benzeri kelimeler' yer alan metinler anlatım tekniği bakımından zayıf metinlerdir."* (Aktaş, 1993: 127)

Bu cümlelerle ilgili dikkat çeken başka bir husus da yazarın farklı ifade imkânlarını kullanarak, monotonluğu ortadan kaldırmayı, anlatıcının rolünü zayıflatmayı denemesidir. Yazar "dedi, söyledi" ifadelerini her zaman cümle sonunda kullanmamıştır. 9 cümlede "dedi" kelimesi cümle sonunda yer almaktadır. İçinde 2 basit cümle yer alan 9 cümlede bu ifadeler iki cümle arasında kullanılmıştır. İçinde 4 basit cümle yer alan 1 cümlede de "dedi" kelimesine birinci cümleden sonra yer verilmiştir. Bu durum Peyami Safa'nın roman tekniğine verdiği önemi, tekniğinin kuvvetini çok iyi göstermektedir.

Turkish Studies

2.1.1.5. Kesik cümlelerin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Metinde 89 adet kesik cümle tespit edilmiştir. Bu cümlelerin 20 kadarı soru ifade eden cümlelerdir. Eser psikolojik bir roman olduğu için kesik cümlelerin çok olması doğaldır. Yazar kesik cümleleri başarıyla kullanmış, kahramanın o andaki psikolojik durumunu, kararsızlığını, tedirginliğini, şüphelerini bu cümlelerle gerçekçi bir biçimde vermiştir.

2.1.2. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler

Tablo-2: Yüklemnin Yerine Göre Cümleler

Cümle Türü	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
KURALLI CÜMLE	600	88.11
DEVİRİK CÜMLE	81	11.89
TOPLAM	681	100

İstatistiklerde de görüldüğü gibi devirik cümle sayısı azdır. Bu cümlelerin hemen hemen hepsi konuşma cümleleridir. Konuşma cümleleri ve yansıtıcı merkez olarak seçilen kişilerin anlatıcı olduğu konumda kurulan cümlelerin dışında sadece dört devirik cümle tespit edilmiştir. Bu cümlelerin yer aldığı paragraflarda da anlatım iç içe geçmiş durumdadır. Bu cümleleri söyleyenin yazar mı, kahraman mı olduğu tam olarak belli değildir. İfadeler yazara aitmiş gibi görünse de yazarla kahraman bütünleşmiştir.

Yazıda devirik cümleye karşı olan yazar kişilerin konuşmalarını gerçekçi bir şekilde verebilmek amacıyla devirik cümle kullanmıştır. Kendisiyle yapılan bir röportajda, “*Devirik cümleyi, güzel bulduğum için kullanıyorum, dil kurallarından habersiz boyacının, bir simitçinin konuşmasındaki canlılığı, tazeliği sevdiğim için kullanıyorum*’ diyenlere ve bunda ısrar edenlere ne cevap verirsiniz?” sorusuna verdiği, “*Ciddi konuşmaya devam edelim...*” (Yazoğlu, 1997: 152-153) cevabı onun devirik cümle hakkındaki düşüncelerini çok güzel özetlemektedir.

2.1.3. Yüklemnin Türüne Göre Cümleler

Tablo-3: Yüklemnin Türüne Göre Cümleler

Cümle Türü	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
İSİM CÜMLESİ	183	26.87
FİİL CÜMLESİ	498	73.13
TOPLAM	681	100

Eserde Türkçenin yapısına uygun olarak fiil cümlelerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Fakat isim cümlelerinin oranı da azımsanacak gibi değildir. Eser aynı zamanda bir düşünce romanı olduğu için bazı bölümlerde açıklama cümleleri çok kullanılmıştır. Bu cümlelerin önemli bir kısmının yüklemli isim soylu kelime veya kelime grubu olduğu için isim cümlelerinin sayısı artmıştır.

2.1.4. Anlamına Göre Cümleler

Tablo-4: Anlamına Göre Cümleler

Cümle Türü	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
OLUMLU CÜMLE	510	74.89
OLUMSUZ CÜMLE	104	15.27
SORU CÜMLESİ	67	9.84
TOPLAM	681	100

2.2. Cümlelerdeki Kelime Sayısı

Peyami Safa, cümle kurmakta usta yazarlarımızdan biridir. Bu özelliği pek çok eleştirmen tarafından kabul edilmiştir.

Safa, kendisiyle yapılan bir röportajda, "*Çapraşığı, en küçük unsurunu feda etmeden, sade bir şekilde ifade etmeye daima çalışırım. Fakat, bunun mümkün olmadığı yerlerde, sadeliğe hiç bir değeri feda etmem.*" demektedir. (Yazoğlu, 1997: 153)

Yazar, röportajda söylediği gibi bu eserinde mümkün olduğu kadar kısa ve anlaşılır cümleler kullanmaya çalışmış, zaman zaman da uzun karmaşık cümlelere yer vermiştir. Cümlelerin uzunluk ve kısalığını muhteva belirlemektedir. Hareketin anlatıldığı kısımlarda cümleler çoğunlukla kısadır. Düşünce cümlelerinin ise genellikle uzun olduğu görülmektedir. Cümlelerin uzunluğu ve kısalığı roman kahramanlarına göre de değişiklik göstermektedir. Her roman kahramanının kurduğu cümle kendi kültür düzeyine göredir. Edebiyatımızda roman kahramanlarını kendi seviyelerine göre konuşturmada hiçbir yazarımız Peyami Safa kadar başarılı değildir.

Yazarın kısa cümleleri tercih etmesi anlatımın akıcı olmasını, konusu ağır olan romanın daha kolay okunmasını sağlamıştır. Basit cümlelerin önemli bir kısmı, iki ile altı arası kelimedendir oluşmaktadır. Konuşma cümleleri gerçeğe uygundur, kısadır. Samim'in hatıra defterinde, özellikle "Simeranya"nın anlatıldığı bölümlerde çok uzun cümlelere rastlanmaktadır. Burada cümlelerin uzun olması muhtevaya uygundur çünkü bu defteri tutan kişi zengin bir kültürel birikime sahip aydın bir insandır.

Metindeki en uzun cümle 455. sayfadaki kesik cümledir. Bu cümle parantez içinde verilmiş 10 kelimelik bir ara sözle birlikte 118 kelimedendir oluşmaktadır.

Basit ve birleşik cümleler üzerinde yapılmış olan kelime sayısı incelemesi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Turkish Studies

Tablo-5: Cümledeki Kelime Sayısı

Cümledeki Kelime Sayısı	Cümle Sayısı	Toplam Cümlelere Oranı %
Tek Kelimededen Oluşan Cümleler	49	7.20
İki Kelimededen Oluşan Cümleler	83	12.19
Üç Kelimededen Oluşan Cümleler	101	14.80
Dört Kelimededen Oluşan Cümleler	99	14.54
Beş Kelimededen Oluşan Cümleler	76	11.16
Altı Kelimededen Oluşan Cümleler	62	9.10
Yedi Kelimededen Oluşan Cümleler	45	6.60
Sekiz Kelimededen Oluşan Cümleler	20	2.94
Dokuz Kelimededen Oluşan Cümleler	30	4.40
On Kelimededen Oluşan Cümleler	23	3.38
Ondan Fazla Kelimededen Oluşan Cümleler	93	13.66
Toplam	681	100

2.3. Kelime Grupları

En fazla kullanılan kelime grubu sıfat tamlamasıdır. Bazı kelime gruplarının çok fazla kullanıldığı, bazılarının yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Ünlem grubu ise hiç kullanılmamıştır. Metindeki kelime grupları ile ilgili istatistikî bilgiler 6 numaralı tabloda verilmiş, sonra kelime gruplarındaki dikkat çeken noktalar üzerinde durulmuştur.

Tablo-6: Kelime Grupları

Kelime Grubu Türü	Kelime Gruplarının Sayısı	Toplam Kelime Gruplarına Oranı %
TEKRAR GRUBU	27	0.87
BAĞLAMA GRUBU	136	4.41
SIFAT TAMLAMASI	1114	36.20
İSİM TAMLAMASI	687	22.32
BİRLEŞİK FİİL	318	10.33
UNVAN GRUBU	3	0.09

Turkish Studies

SAYI GRUBU	9	0.29
EDAT GRUBU	267	8.68
KISALTMA GRUPLARI	51	1.66
BİRLEŞİK İSİM	5	0.16
İSİM-FİİL GRUBU	112	3.63
SIFAT-FİİL GRUBU	249	8.09
ZARF-FİİL GRUBU	99	3.21
TOPLAM	3077	100

2.3.1. Eserdeki kelime gruplarının üçte birinden fazlasını sıfat tamlamaları oluşturmaktadır. Bu durum yazarın tasvire çok önem verdiğinin göstergesidir. Resim sanatı ile yakından ilgilendiği bilinen Peyami Safa'nın detaylara önem verdiği, iyi bir gözlemci olduğu anlaşılmaktadır:

Kıvrık ve uzun kirpiklerinin altın çerçevesi içinde buğulanan yeşil gözlerinin ucundan sivri keskin bir anlayışla cevap verdi. (30)

Selmin 'inkinden daha koyu yeşil, fırlak, az kirpikli ve gölgesiz gözlerinde, hiçbir istikamet beğenmeyen huzursuz bakışlarla derin bir nefes aldı. (31)

Şimdi gözlerinin önüne bulutsuz, masmavi, sakın bir gökyüzü getir. (117)

Ablamın ona çevrilen hayran ve minnettar gözlerinde iri yaşlar vardı. (119)

Koyu kahverengi uzun robdöşambri içinde, zayıf vücudiyle, bir dağ manastırının dibi görünmeyen karanlık koridorunda, sessiz ve ağır adamlarla sabah duasına giden rahibin hayaletine benziyordu. (115)

Yine gözleri yaylı kapının buzlu camlarında uzayıp kısalan gölgelere dikili. (179)

Görüldüğü gibi yazar bazı cümlelerde hemen hemen bütün varlık veya kavramlar için bir veya birden fazla sıfat kullanmakta, sadece varlığı vermekle yetinmeyip adeta onun resmini çizmektedir. Tasvirin yoğun olduğu bölümlerde yazar sık sık benzetmelerden faydalanmış, imajlı bir dil kullanmıştır.

2.3.2. Sıfat tamlamasından sonra en çok kullanılan kelime grubu isim tamlamasıdır. Metnimizde hemen hemen her yapıda isim tamlaması yer almaktadır. Yazar, bazı kaynaklarda karma tamlama olarak adlandırılan; tamlayanı, tamlananı veya her iki unsuru da sıfatlar tarafından nitelenen isim tamlamalarını çok kullanmıştır.

2.3.3. Yazar sadece varlık ve kavramları değil hareketleri de göz önünde canlandırılabilir şekilde anlatmaya çalışmıştır. Zarfların çok kullanılması bunu göstermektedir. Metinde 99 adet zarf-fiil grubu kullanılmıştır. Tekrar gruplarının ve edat gruplarının önemli bir kısmının da zarf görevinde kullanıldığı göz önüne alınırsa yazarın hareketin oluş şeklini anlatmaya önem verdiği anlaşılmaktadır. Hareket tasvirleri kişinin karakterini, o andaki ruh halini ortaya koymada önemli bir araç olduğu için yazar sık sık zarf görevli kelime ve kelime grupları kullanmıştır.

2.3.4. Sıfat-fiil grubu da eserde önemli bir yere sahiptir. Bu grubun önemli bir kısmı sıfat göreviyle kullanılmıştır. “-An” ve “-DİK/-DUK” sıfat fiil eki ile kurulan sıfat-fiil grupları çoğunluktadır.

2.3.5. Kelime grupları içinde birleşik fiilin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller çok kullanılmıştır. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerden deyimleşmiş olanlarının önemli bir kısmı kahramanların konuşmalarında geçmektedir. Yazar kişilerin kültürel seviyelerini göstermek için deyimlerden sık sık faydalanmıştır. Mesela biraz külhanbeyi olan Ferhat’ın konuşmalarında pek çok deyim yer almaktadır:

... Çığırından çıktı bu ev. Dünya çığırından çıktı. Ne dünyası be? Kendimiz bir haltettik mi, dünyayı da beraber suçlandırırız. Ne dünyası? Bu evin temeli bozuk zaten. Babamın... Tövbe estağfurullah... Şimdi hasta adama ağzımdan bir küfür çıkacak. Aldı başını, gitti Mersine. İsabet. Bu evde bir tarafına inecekti. Anam rahibe gibi çekilmiş bir köşeye. Onun gözünde biz yokuz. Asıl benim cinlerimi başıma üşüştüren o domuz kızdır. Müdüriyette görmüşler onu bugün. Şimdi gelsin, soracağım. Gizlerse hapı yuttu. Çakarım ben. (366)

... Babasının yüreğine indirecek. Şeytan gebert şu kahpeyi diyor. Yahu, Emine, bak, ben çapkınım, külhanbeyiyim, hergeleyim, filan falan ama yüreğim temizdir. Yahu ben utanmasını bilirim be. Yerin dibine geçtim bugün Selmin’in önünde. Kız üç beş laf etti, ok gibi ciğerime işledi. Ağır bir söz söylemedi. Fakat manasına bak sen lafın. Zehirdi zehir. Ömrüm oldukça unutamam. Haklıdır bu kız. Samim de haklıdır. Bizim suratımıza bakılmaz. (367)

Metinde kahramanların konuşmaları dışında pek az deyim vardır. Bunun sebebi, yazarın basmakalıp ifadelerin özel ifade kabiliyetini yok ettiğini düşünmesidir. Safa’ya göre, “*halk tabirlerinden, atasözlerinden, beylik ifade şekillerinden, basmakalıp üsluptan kaçınmak*” iyi bir nesrin özelliklerindedir. (Safa, 1970: 93)

Bir isim bir fiilden oluşan yardımcı birleşik fiiller de çok kullanılmıştır. Bu birleşik fiillerin çok büyük bir kısmı “etmek” yardımcı fiili ile oluşturulmuştur. İki unsuru da fiil olan birleşik fiillerin tamamına yakını yeterlik fiilidir. Bu fiilin hem olumlusu hem de olumsuzluğu sıkça kullanılmıştır.

2.3.6. Tekrar gruplarının 14’ü zarf, 7’si sıfat, 6’sı da isim olarak görev yapmıştır. Peyami Safa’nın “ağır ağır” tekrar grubunu çok kullandığı görülmektedir. Bu tekrar grubu 27 tekrar grubu içinde 8 defa kullanılmıştır.

2.3.7. Edat grubu metinde en fazla kullanılan gruplardandır. “kadar, için, gibi, sonra ve doğru” edatları ile kurulan edat grupları çoğunluktadır. Bu grupların tamamına yakını zarf göreviyle kullanılmıştır. Sadece otuz kadar edat grubu cümlede sıfat görevi üstlenmiştir. Bu grup birkaç cümlede de yüklem olarak görev yapmıştır.

2.3.8. Bağlama gruplarının önemli bir kısmı “ve” bağlacı ile oluşturulmuştur. 136 bağlama grubunun 111’i bu bağlaç ile kurulmuştur.

3. Sonuç

Yazar genellikle kısa ve basit cümleleri tercih etmiş, konuşma cümleleri dışında devrik cümleye pek yer vermemiştir. Çok iyi bir gözlemci olan yazar ayrıntılara önem vererek varlık, kavram ve hareketlerin adeta resmini çizmiştir. Romanı çok iyi bilen roman tekniğine hâkim olan Peyami Safa eserinde dilin bütün ifade imkânlarından yararlanmaya çalışmış, tekdüze bir anlatımdan kaçınmıştır. Eserde farklı yapıdaki cümleleri bir araya getirmede büyük başarı

göstermiş, cümle kurmada, dili muhtevaya göre kullanmada usta bir yazar olduğunu bu eseriyle bir kez daha ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif (1993), Edebiyatta Üslûp ve Problemleri, Akçağ Yay., Ankara
- AYVAZOĞLU, Beşir (1998), Peyami -Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı-, Ötüken Yay., İstanbul
- KARAHAN, Leyla (1999), Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlilleri-, Akçağ Yay., Ankara
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin(1961), "Yalnızız", Türk Yurdu, S. 297, Haziran- Temmuz, s. 35-38
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin(1963), "Yalnızız – IV Kompozisyon-" , Türk Yurdu, S. 300, Temmuz 1963, s. 35-37
- KUDRET, Cevdet (1978), Edebiyatımızda Hikâye ve Roman II, Varlık Yay., İstanbul
- LEVEND, A. Sırrı (1952), "Peyami Safa'nın Yeni Romanı Yalnızız", Türk Dili, S. 1 , Mart s. 22-30
- MORAN, Berna (1997), Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I, İletişim Yayınları, İstanbul
- SAFA, Peyami(1970), Sanat-Edebiyat-Tenkit, Ötüken Yay., İstanbul
- SAFA, Peyami (1997) Yalnızız, 4. baskı, MEB Yay., İstanbul
- TEKİN, Mehmet (1990), Peyami Safa'nın Roman Sanatı ve Romanları Üzerinde Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü Yay., Konya
- YARDIM, M. Nuri (2000), Romancılar Konuşuyor, Kaknüs Yay., İstanbul
- YAZOĞLU, Selma(1997), "Peyami Safa", Güzel Yazılar - Röportajlar, TDK Yay., Ankara